

हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको लैङ्गीक समानता र
सामाजिक समावेशीकरण रणनीति
बागमती प्रदेश

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय
प्रदेश सुशासन केन्द्र बागमती प्रदेश
जवालाखेल, ललितपुर

विषय सुची

१.पृष्ठभूमि	१
२.अवस्था विश्लेषण.....	भ्वचयचज्ञ द्यययफबचप लयत मभाष्लभमा
२.१. SWOT विश्लेषण	३
२.२. सरोकारवाला पहिचान	८
२.३. लक्षितवर्ग पहिचान	१०
३. दीर्घकालिन सोच (Vision)	१०
४. ध्येय (Mission).....	१०
५. लक्ष (Goal).....	१०
६. उद्देश्य (Objectives)	१०
७.लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति (GESI Policy).....	२
८. लैससास रणनीति (GESI Strategy).....	३
८.१ मूल प्रवाहिकरण	३
८.२ समावेशीकरण	४
८.३ स्थानीयकरण.....	४
८.४ सशक्तिकरण	४
८.५ सचेतीकरण	४
८.६ संस्थागत संरचना	५
८.७ समन्वय	५
८.८ सहकार्य	५
८.९ सहजीकरण	५
८.१० सामाजिक सुरक्षा.....	५
८.११ अनुगमन मूल्याङ्कन	६

९. रणनीतिक कृत्याकलापहरु	६
१०. वित्त व्यवस्थापन	२१
११. कानूनी व्यवस्था	२१
१२. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्व	२२
१२. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था	२२
१३. संभाव्य जोखिम र न्यूनीकरणका उपायहरु	२२
१३.१ संभाव्य जोखिम	२२
१३.२ जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु	२३
१४ निश्कर्ष	२३

१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, २०७२ बमोजिम स्थानीय निकायहरूको निर्माण भए अनुसार, सिन्धुली जिल्लाको पश्चिमी क्षेत्रमा अबस्थित साबिक महेन्द्रझ्याडी, हरिहरपुरगढी, क्यानेश्वर, पिपलमाडी गा.बि.स.ले ओगटेको भूभाग नै हरिहरपुरगढी गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकाको नामाकरण ऐतिहासिक हरिहरपुरगढी दरबारलाई आधार मानी गरिएको छ । पूर्वमा मरिण गाउँपालिकाको सिमा क्षेत्र पश्चिममा मकवानपुर र रौतहट जिल्लाको सिमा बागमती नदी उत्तरमा काभ्रे जिल्ला र दक्षिणमा सर्लाही जिल्लाको सिमा क्षेत्र फैलिएको यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल ३४३.९ बर्ग कि.मि. छ । गाउँपालिकाको मध्य भागमा मरिण दक्षिण पुर्बी भागमा क्यानखोला ,पश्चिममा बागमती र उत्तरमा कोखाजोर नदीहरू पर्दछन् ।

४६६८ घर धुरी रहेको यस गाउँपालिकामा तामाङ, राई, मगर, माझी, पहरी, विश्वकर्मा, परियार, बाहुन, क्षेत्री, नेवार लगायतका जातीहरू बसोबास गरेकाछन् । यस गाउँपालिकाको कुल जनसंख्या २७७२७ छ जसमा पुरुष १४२३४ र महिला १३४९३ रहेकाछन् । मानवीय बसोबासको हिसावले लगभग ३०० वर्ष भन्दा अगाडि नै यस क्षेत्रमा बसोबास गरेको किम्बदन्तीहरू पाईन्छ ।

नेपालको संविधानले दिशानिर्देश गरे बमोजिम समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्न राज्यका सबै अंग, तह र क्षेत्रगत विषयहरूमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को विषयलाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण र संस्थागत गर्न आवश्यक भएको छ ।

नेपालको संविधान २०७२को धारा १८ मा उल्लेखित समानताको हकमा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट बञ्चित नगरिने व्यवस्था छ । साथै सामान्य कानूनको प्रयोगमा जात, जाति, उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, लिङ्ग, शारीरिक अवस्था, स्वास्थ्य स्थिति, वैवाहिक स्थिति, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव नगर्ने व्यवस्था उल्लेख छ । नेपालको संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार, राज्यका सबै तहमा सहभागी हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ । संविधानले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ ।

साथै संविधानमा राज्यले सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका वा पछाडि पारिएका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम, पिछडावर्ग, सिमान्तकृत, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, किसान, श्रमिक, उत्पीडित वा पिछडिएको क्षेत्रका नागरिक तथा आर्थिक रूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा बिकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न सकिने विषय उल्लेख गरी समावेशी अवधारणालाई आत्मसात् गरिएको छ। सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक तहमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकार स्थापना गरेको छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्बन्धी व्यवस्था उल्लेख गरेको, वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत वडामा आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका महिला, दलित, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसङ्ख्यक, सिमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने व्यवस्था गरेको, विभिन्न समुदायबीच सामाजिक सद्भाव र सौहार्दता कायम गर्ने, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत तथा जातीय विभेद, हरुवा चरुवा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने व्यवस्था गरेको, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा महिला तथा पिछडिएको एवं लक्षित वर्गको सहभागिताको व्यवस्था, योजना छनौटमा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने कार्यक्रममा जोड दिदै लैससास प्रवर्धन गर्ने लगायतको व्यवस्था उल्लेख गरेको छ। यसका साथै लैससासका सवालहरूलाई सम्बोधन गर्न राज्यले विगत लामो समय देखि नै प्राथमिकताका साथ आवधिक योजना, बार्षिक योजना, नीति तथा कानूनको तर्जुमा तथा परिमार्जन र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै आइरहेको छ।

यसै सन्दर्भमा स्थानीय तहद्वारा सञ्चालन गरिने योजना तथा कार्यक्रमलाई लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशी मैत्री बनाउन, संवैधानिक एवम कानूनी उत्तरदायित्व तथा जिम्मेवारी पूरा गर्न, राज्यले अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप कार्य गर्न, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै समावेशी विकासलाई प्रवर्धन गर्ने कार्यलाई थप मार्ग दर्शन गर्न यो “लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण रणनीति” तयार गरिएको छ।

विकास प्रक्रियामा मुख्यतया ३ वटा सामान्य तर जटील प्रश्नहरूको जवाफ खोज्ने गरिन्छ । पहिलो प्रश्न ऐले म कहाँ छु ? दोश्रो अव म कहाँ र किन जाने ? र तेश्रो त्यो कसरी संभव छ ? पहिलो प्रश्नले वर्तमान अवस्था विश्लेषण गराउँछ, दोश्रो प्रश्नले लक्ष र अपेक्षित उपलब्धीको निर्धारण गर्दछ भने तेश्रो प्रश्नले नीति तथा रणनीति तयारी गराउँछ । यस हरिहरपुरगढी गाउँपालिका क्षेत्रभित्र अन्य विकास साझेदारहरूबाट सञ्चालन हुने कार्यक्रमहरूले आ आफ्नो ढंगबाट लैङ्गिक समनता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नीति तथा रणनीति बनाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा कार्यक्रममा दोहोरोपना हुने कार्यान्वयन गर्न अप्ठेरो हुने र कार्यक्रमको प्रभावकारितामा कमी आउने भएकोले यी निकायहरूबाट संचालन हुने कार्यक्रम/आयोजनाका लागि समेत मार्गदर्शन हुने गरि यस हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तयार गरिएकोछ । यो रणनीतिका प्रमुख उपयोगकर्ताहरू हरिहरपुरगढी गाउँपालिका कार्यपालिकाको कार्यालय, वडा कार्यालयहरू, विकास साझेदारहरू तथा गैह्रसरकारी संघ संस्थाहरू हुनेछन ।

२. अवस्था विश्लेषण

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका रणनीतिका लागि पहिलो चरण भनेको नै वर्तमान अवस्था विश्लेषण हो । हालको अवस्था विश्लेषणका लागि मुख्य हिसावले ३ वटा क्षेत्र निर्धारण गरिएकोछ । जसको विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

२.१. SWOT विश्लेषण

यो हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको लैससासको दृष्टिकोषबाट सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौती (SWOT) विश्लेषण गरिएको छ । यसरी विश्लेषण गर्दा नीति कानूनमा समावेशीता, संस्थागत व्यवस्थामा समावेशीता, मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा समावेशीता, सेवा प्रवाहमा समावेशीता र सुशासन तथा उत्तरदायित्वमा समावेशीतामा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएकोछ । जसलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

क. सबल पक्ष (Strength)

१. वार्षिक कार्यक्रममा महिला तथा लक्षित विकास कार्यक्रमहरू समावेश भएको ।
२. महिला, बालबालिका, पिछडिएको वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने गरि योजना बनेको ।
३. विभिन्न क्षेत्रगत कानूनहरूको निर्माण भएको र यसले नीतिगत रूपमा लैससासलाई सम्बोधन गरेको ।
४. अपाङ्गता परिचय पत्र वितरण निर्देशिका तयार भई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएको ।
५. हरेक निकाय तथा समितिहरूमा महिला लक्षित वर्गको सहभागिताको सुनिश्चितता भएको छ ।

६. उपभोक्ता समितिहरूमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागिता अनिवार्य गरेको छ ।
७. नीति कानून कार्यविधि निर्माण गर्न सक्षम जनशक्ति उपलब्ध भएको ।
८. महिला तथा बच्चीमा परेका समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रवन्ध मिलाएको
९. कार्यपालिकामा महिला तथा लक्षित वर्गको सहभागिता ३३% भन्दा बढी भएको ।
१०. महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक शाखा स्थापना र सञ्चालन भएको
११. स्थानीय तहले गठन गर्ने समिति उपसमितिहरूको मुख्य पदमा महिला सहभागिता सुनिश्चित गरेको
१२. सामाजिक सुरक्षाका सुविधा पाउने लाभग्राहीहरूको अभिलेख व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक गरेको ।
१३. समावेशी सुचना प्रणाली व्यावस्थापनका लागि बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन ।
१४. विपद व्यवस्थापन कोष परिचालनमा नीति तथा कार्यविधि निर्माण भएको ।
१५. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा निवारण गर्ने कार्यक्रममा बजेट विनियोजन गरेको ।
१६. स्थानीयतह भित्र हुने गरेका सामाजिक कुरीतिहरू (छुवाछुत, बालविवाह, बहुविवाह) हटाउनको लागि कार्यक्रमहरू संचालन गरेको ।
१७. महिलाका लागि कानूनी सचेतना सम्बन्धी अनुशिक्षण कार्यक्रम संचालन भएको (कानूनी हक अधिकार, एकल महिला मानव बेचबिखन यौन हिंसा आदी)
१८. सबै विद्यालयमा महिला, पुरुष शौचालय तथा हात धुने व्यवस्था भएको ।
१९. निशुल्क प्रसूति सेवा, नवजात शिशु तथा सुत्केरीका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको ।
२०. भौतिक पूर्वाधारका सबै डिजाइनहरूमा लैससास मैत्री प्रावधानहरू समेट्ने गरिएको ।
२१. निराक्षर महिलाहरूका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गरेको ।
२२. प्रजनन स्वास्थ्य, एड्स, क्यान्सर र आड खस्ने लगायतका विषयहरूमा स्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम संचालन भएको
२३. लक्षित वर्गको स्वरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारमा जाने महिला तथा लक्षित समूहको क्षमता विकासका लागि कार्यक्रमहरू संचालन ।
२४. खुल्ला दिसा मुक्त पालिका घोषणा भएको र त्यसको निरन्तर follow up भएको ।
२५. लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा पिडितहरूले न्यायिक समिति तथा मेलमिलाप केन्द्र मार्फत निशुल्क रुपमा न्याय पाएको ।
२६. संघीय र प्रदेश सरकारका नीति नियम कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा गाउँपालिकाले सहकार्य समन्वय गरेको ।

२७. लक्षित वर्गको उपस्थितिमा लक्षित वर्गका आगामी योजना तथा सम्पन्न योजनाका बारेमा छलफल हुने गरेको ।
२८. नियमित रूपमा कार्यक्रमको सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई मार्फत कार्यक्रमको सार्वजनिक गरेको ।
२९. सार्वजनिक लेखापरीक्षण, सामाजिक परीक्षण तथा सार्वजनिक सुनुवाईमा लक्षित समूहलाई प्रश्न राख्ने दिने र छलफल गर्ने गरेको ।
३०. जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूको आचारसंहिता निर्माण गरि अनुशासनमा बाँधिएको
३१. वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम छापा प्रकाशन तथा वेबसाइट मार्फत नियमित रूपमा सार्वजनिक गरेको

ख. कमजोर पक्ष

१. गाउँपालिकाको लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति निर्माण नभएको ।
२. महिला, दलित, जनजाती लगायत लक्षित वर्गको खण्डिकृत डाटा (बस्तुगत विवरण) नभएको ।
३. स्थानीय तहले योजना तर्जुमा तथा अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससासको पक्षबाट हेर्ने नगरेको
४. लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट निर्माण एवम् परीक्षणलाई बजेट व्यवस्थान नभएको ।
५. दीगो विकासको लक्ष्यका लक्ष्य नं १, ५, १० र १६ लाई तोकेर बजेट विनियोजन नगरिएको
६. कुनै नीति नियम कार्यविधि दिग्दर्शन जारी गर्नुभन्दा अगाडी लैससासको दृष्टिले उपयुक्त भए नभएको बारे लेखाजोखा वा विश्लेषण नगरेको ।
७. लक्षित वर्गका लागि निश्चित प्रतिशत बजेट विनियोजन नगरेको
८. उपभोक्ता समितिहरूमा भएका छलफलमा लैससासका विषयमा नै छलफल गरेको अभिलेख नभएको
९. योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा लैससासको दृष्टिकोणबाट विश्लेषण भएको अभिलेख नभएको
१०. महिला पुरुष विचको असमानता हटाइ सामाजिक समावेशीकरण बढाउनको लागि निश्चित कार्यनीति नरहेको ।
११. कार्यालयमा हुन सक्ने कुनै पनि प्रकारको दुर्व्यवहार, भेदभाव, महिला हिंसा नियन्त्रणको आचार संहिता नवनाइएको ।
१२. मानव संसाधन विकास शाखाको स्थापना नभएको ।
१३. पदाधिकारी तथा कर्मचारी लैससास सम्बन्धी जानकारी भएपनि कार्यान्वयन पक्ष लैससास मैत्री नभएको ।
१४. स्थानीय तहका सबै पदाधिकारीहरूलाई कानूनको मस्यौदा तर्जुमा तथा प्रकृत्याका बारेमा अभिमुखीकरण नभएको

१५. महिला हक र अधिकार सम्बन्धी वेइजिड घोषणा पत्रले समेटेका १२ प्रतिवद्धताका वारेमा कर्मचारी तथा पदाधिकारीलाई अभिमुखीकरण नभएको तथा प्रतिवद्धता कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन नभएको ।
१६. लैङ्गिक हिसा मुक्त स्थानीय तह घोषणा हुन नसकेको ।
१७. कर्मचारीहरूलाई पछिल्लो समय निर्माण भएका कानून कार्यविधिहरूका वारेमा नियमित अभिमुखीकरण हुन नसकेको ।
१८. सार्वजनिक स्थल तथा कार्यालयहरूमा स्तनपान कक्ष नभएको ।
१९. गर्भवती महिलालाई जोखीम तथा खतरा युक्त काममा नलगाउने नीति तयार नभएको ।
२०. भौतिक पूर्वाधारका ड्रइड डिजाइनहरू लैससास मैत्री भएपनि सो अनुसार निर्माण नभएको ।
२१. लैङ्गिक तथा यौनिक अल्प संख्यकका लागि बजेट विनियोजन तथा शौचालयहरूमा विशेष व्यवस्था नभएको ।
२२. लैससास सम्बन्धी सरोकारवाला निकाय बिच समन्वय तथा सहकार्यका लागि संयन्त्र निर्माण नभएको साथै अनुशिक्षण नभएको ।
२३. योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा लैससासका दृष्टिकोणका आधारमा नभएको
२४. जनप्रतिनिधिहरूको विस्तृत वैयक्तिक विवरण वेभसाइडमा नराखिएको
२५. सामाजिक संजालमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सुचना, समाचार तथा सन्देशमुलक विषय वस्तु आदि प्रकाशन नभएको ।

ग. अवसर

१. विभिन्न जातजाती, समुदाय बिच सामाजिक र साँस्कृतिक विविधता रहेकोले सामाजिक समावेशीकरण व्यवहारमा लागु गर्ने उपयुक्त सामाजिक वातावरण रहेको ।
२. आवश्यक पर्ने कानून नीति नियम बनाउन सक्ने दक्ष जनशक्ति स्थानीय तहमा उपलब्ध हुनु ।
३. युवा कर्मचारीको बाहुल्यता रहेकोमा युवा जोस र जाँगरलाई पालिकाको सर्वाङ्गिण हितमा प्रयोग गर्न सकिने
४. महिला तथा लक्षित वर्गका विभिन्न समूहहरू क्रियशिल हुनु । (जसमा नियमित रुपमा नेतृत्व विकास तथा समूह संचालनका वारेमा गतिविधिहुने हुनाले महिला तथा लक्षित वर्गका कार्यक्रमहरू महिला तथा लक्षित वर्गवाटै संचालन गर्न सकिने ।
५. कृषि तथा नैतिक शिक्षा जस्ता व्यावहारिक विषयहरू विद्यालयमा पठन पाठन हुनु ।

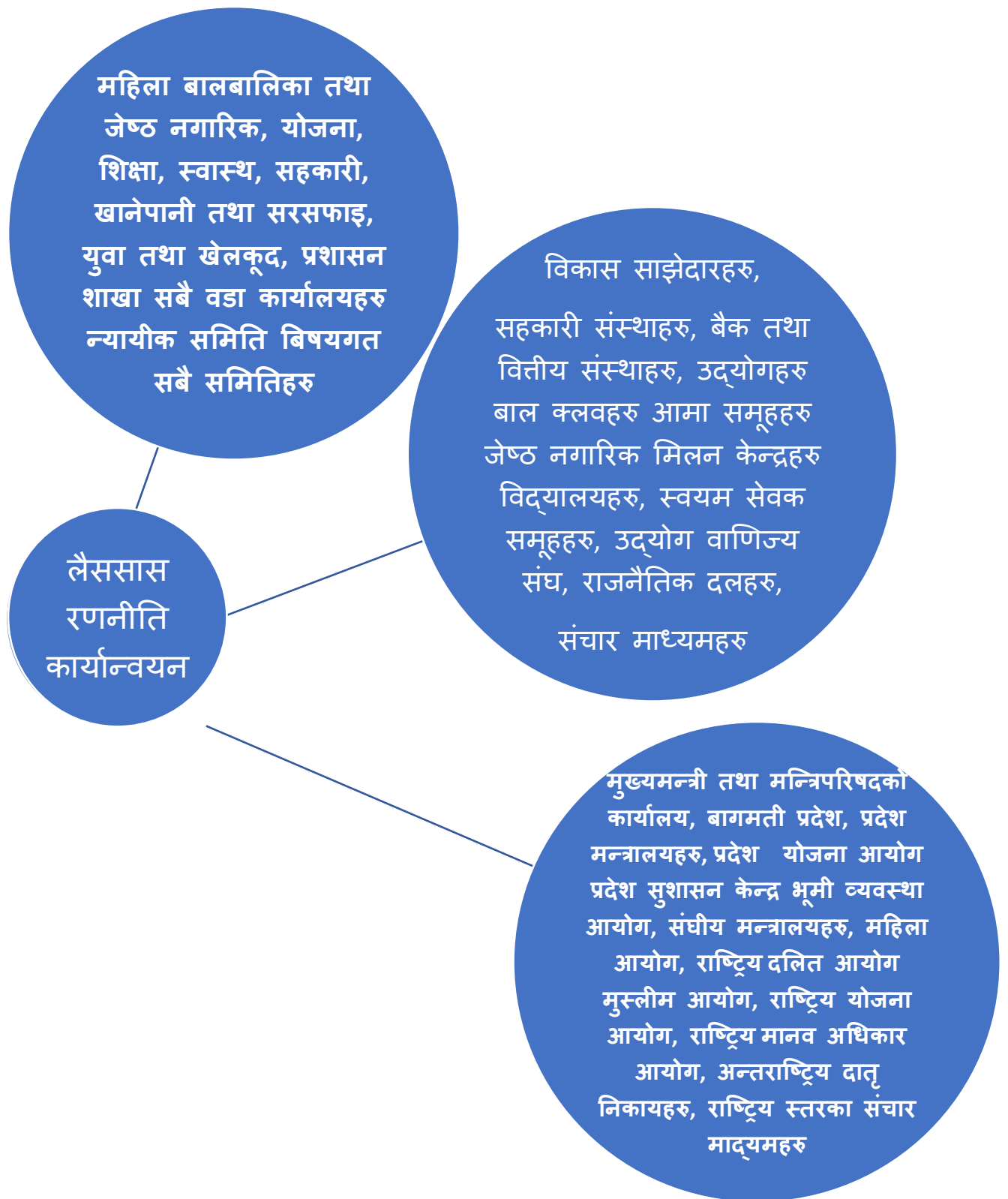
६. सबै शाखामा आवश्यक पर्याप्त जनशक्ति हुनु ।
७. अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससास सम्बन्धी सूचकहरु पहिचान र समावेश गर्नका लागि आवश्यक काम हुनु ।

घ. चुनौतीहरु

१. जातीय छुवाछूत, लैङ्गिक विभेद, धामी झार्कीमा निर्भर बोक्सी आरोप जस्ता परम्परागत कु मान्यता विरुद्धका नीति नियम कार्यविधि नबन्नु वा कार्यान्वयनमा जटीलता ।
२. अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता तथा महासन्धीहरुका बारेमा जनप्रतिनिधिहरु कम जानकारी हुनु ।
३. मागमा आधारित अत्याधिक योजनाहरु कार्यान्वयन गर्न र प्राथमिकिकरण नीति बनाउन
४. संघीयता कार्यान्वयनमा स्थानीय तहलाई छुट्टै सरकारको मान्यता पाउन नै कठिन ।
५. गरिबी पहिचानका आर्थिक सामाजिक आधारहरु ठाउँ अनुसार फरक फरक पर्ने भएकोले गरीबी मापनका सूचकहरु निर्माण गर्न
६. विशेष गरि महिलाद्वारा सम्पादित घर भित्रको विना पारिश्रमिकको कामको मूल्याङ्कन गर्न ।
७. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी निर्माण भएका ऐन नियम कानून कार्यविधि कार्यान्वयन गर्न ।
८. समाजमा जरा गाडेर बसेको सामाजिक कुरीतिहरु (जातीय छुवाछूत, बोक्सीको आरोप लगाउने घरेलु हिंसा) को अन्त्यका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न
९. मोवाइलको दुरुपयोग तथा व्यापक प्रयोगले बालविवाह, अवैध वच्चा जन्माउने तथा परिपक्व उमेरमा पुग्दा सम्बन्ध विच्छेद हुने जस्ता संभावना बढ्दै गएको ।
१०. संघीयताको अभ्यासको चरण भएका कारण नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न ।
११. कृषि प्रति युवालाई आकर्षित गर्न र जीविकोपार्जनको प्रमुख आधारको रूपमा कृषिलाई स्थापित गर्न ।
१२. सामाजिक सञ्जाल मार्फत हुने गरेका र हुन सक्ने संभावित भ्रमहरु चिर्नका लागि आवश्यक प्रविधि र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न ।
१३. लागू पदार्थ दुर्व्यसनीमा युवाहरुको संलग्नता बढ्दै जानु ।
१४. कानुनी ज्ञान, आवश्यक नीति नियम आदीको अभावले मेलमिलाप केन्द्रहरु प्रभाकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न ।

२.२. सरोकारवाला पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण रणनीति कार्यान्वयनका लागि निम्नानुसार सरोकारवालाहरु पहिचान गरिएको छ । जसमा सिधा सम्पर्क हुने नजिकको रोटीमा । दोश्रो माध्यमबाट सम्पर्क हुने अलिटाढाको रोटीमा र अप्रत्यक्ष रुपमा सम्पर्क हुने सबभन्दा टाढाको रोटीमा गरी निम्नानुसार ३ भागमा विभाजन गरिएकोछ ।

२३ लक्षितवर्ग पहिचान

लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको लक्ष नै लक्षित वर्गलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउनु हो । त्यसका लागि यस गाउँपालिकामा निम्नानुसार लक्षित वर्गहरू पहिचान गरिएकोछ ।

१. महिला	८. किसान
२. दलित	९. मजदुर
३. बालबालिका	१०. अपाङ्गता भएका व्यक्ति
४. एकल महिला	११. द्वन्द्व पीडित
५. जेष्ठनगरिक	१२. विपन्न वर्ग
६. आदिवासी जनजाती	१३. सुकुम्वासी
७. अल्पसंख्यक/ लोपोन्मुख	१४. लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक

उल्लेखित तीनै प्रकारको विश्लेषणबाट हरिहरपुरगढी गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्थाका सबै पक्षहरू देखिएका छन् । सवल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर तथा चुनौतीसंगै लैससास रणनीति कार्यान्वयनका लागि तीन तहकै सरोकारवालाहरू तथा सबै लक्षित वर्गहरू पहिचान भइसकेको छ । धेरै भन्दा धेरै सवल पक्षहरू पहिचान भएका छन् ती सवल पक्षहरूलाई श्रोतको रूपमा अधिकतम उपयोग गरेर लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै लैजान सकिन्छ ।

३. दीर्घकालिन सोच (Vision)

“न्यायपूर्ण, विभेदमुक्त र समतामूलक समाजयुक्त हरिहरपुर निर्माण गर्ने”

४. ध्येय (Mission)

जाती, लिङ्ग, वर्ग र क्षेत्रका आधारमा हुने सबै खाले विभेदको अन्त्य गर्ने ।

५. लक्ष (Goal)

वहिस्करणमा परेका वर्ग, समुदायलाई न्यायोचित तथा समतामूलक माध्यमबाट विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउने ।

६. उद्देश्य (Objectives)

यस रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मान्यता अनुरूप स्थानीय तहले गर्ने सम्पूर्ण विकासका तथा प्रसाशनिक कामलाई लैससास प्रति उत्तरदायी बनाउनु नै हो । यस रणनीतिका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्:

१. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण मार्फत महिला सहभागिता अभिवृद्धी गरी लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धती अवलम्बन गर्ने ।
२. श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धी गरी न्यायोचित वितरणलाई संस्थागत गर्ने ।
३. लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता, सन्धि, सम्झौताहरू कार्यान्वयन गरी मूल प्रवाहिकरण गर्ने ।
४. नीति कानूनमा नै महिला तथा लक्षित वर्गको समावेशिता सुनिश्चित गरी आवाज सशक्तिकरण गर्ने ।
५. संस्थागत व्यवस्था अन्तरगत कार्यप्रणाली, वित्त व्यवस्थापन एवम तथ्याङ्कमा समेत महिला एवम लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी आर्थिक रुपमा सशक्तिकरण गर्ने ।
६. मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरी जीविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर बनाउने ।
७. हानीकारक मूल्य मान्यता कुसंस्कार विरुद्ध जनचेतना वृद्धि गरी सामाजिक दृष्टिकोण परिवर्तन गर्दै लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशितामा आधारित समतामूलक समाज स्थापना गर्ने ।
८. शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाइसंग सम्बन्धित सेवा प्रवाहमा लैससासलाई प्राथमितामा राखे र प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई संस्थागत गर्ने ।

७. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति (GESI Policy)

माथि उल्लेखित उद्देश्यहरू परिपुर्तीको लागि निम्नानुसार नीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ ।

१. वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिक विकास, पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार, गरिबी निवारण, स्थानीय विकाश तथा शान्ति एवम सुशासनसंग सम्बन्धित सबै क्षेत्रको बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने
२. हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरूलाई अर्को वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।
३. महिला तथा बालबालिकासंग सम्बन्धित सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौताहरू, प्रतिवद्धताहरू तथा दीगो विकास लक्षलाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरू पुरा गर्दै लैजाने ।

४. पालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधिहरू महिला, दलित, बालबालिका, लैङ्गीक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका ब्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, लोपोन्मुख जाती, सिमान्तकृत, आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री बनाउदै लैजाने ।
५. लैससास वारे संबिधानमा भएका व्यवस्थाहरूको कार्यान्वयन गर्न, वर्तमान संघीय शासन स्वरूप, नीति, नियम, ऐन, कानून, कार्यविधि, साथै राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक संस्थागत संरचना, सचेतीकरण तथा क्षमता विकास गर्ने
६. लक्षित वर्ग विकासका लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरूको सवाललाई प्रत्यक्ष रूपमा संवोधन गर्दै लैजाने ।
७. वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिंसा निवारण, महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरू संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई बढावा दिने ।
८. लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डिकृत तथ्याङ्कहरू संकलन तथा अद्यावधिक गरि त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।
९. बालबालिका तथा अपाङ्ग एवम जेष्ठ नागरिकहरूलाई सामाजिक संरक्षण प्रदान गर्ने ।
१०. मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि महिला, दलित तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतमा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने ।
११. निर्माण भएका संघीय तथा स्थानीय कानून कार्यविधिहरूका वारेमा कर्मचारीहरूलाई अद्यावधिक गर्दै लैजाने ।
१२. सामाजिक कुरितीहरूका विरुद्ध सचेतनालाई सामाजिक विकासका हरेक कृयाकलापमा समावेश गरी छलफल गर्ने ।
१३. शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता सामाजिक विकासका क्षेत्रहरूमा लैससाससग सम्बन्धित सूचकहरू निर्माण गरी नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।

८. लैससास रणनीति (GESI Strategy)

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका लागि तपशिलमा उल्लेखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछः

८.१ मूल प्रवाहिकरण

क. महिला, दलित, गरिब र बहिष्करणमा परेका समुदायले भोगेका समस्या र सवालहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत व्यवस्थाहरू, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरू, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त

अवसर, सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

ख. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सबै क्षेत्रमा महिला, दलित लगायत लक्षित समुहको सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने । साथै कानूनी प्रवन्ध संस्थागत सुधार तथा क्षमता विकासको माध्यमबाट लैङ्गिक उत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।

८.२ समावेशीकरण

क. विकासका अवसरबाट वञ्चित समुदायलाई आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रसंग सम्बन्धित सबै कृयाकलापहरूमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराई समावेशी शासन प्रणालीको अवलम्बन गर्ने ।

८.३ स्थानीयकरण

क. अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौता प्रतिवद्धता तथा दीगो विकास लक्षका बारेमा सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी आवश्यक प्रतिफल हासिल गर्ने ।

८.४ सशक्तिकरण

क. लैङ्गिकतामा आधारित श्रम विभाजनको परम्परालाई परिवर्तन गरी श्रमबजारमा महिलाको सहभागिता अभिवृद्धि गरी अर्थतन्त्रमा महिलाको योगदानको मूल्याङ्कन गर्ने ।

ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मार्फत बञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अवसरमा प्राथमिकतासंगै क्षमता विकास तथा सीप विकास गरी सामाजिक र आर्थिक क्षेत्रका सबै कृयाकलापहरूमा प्रतिस्पर्धीको रूपमा आउन सक्ने बनाउने ।

ग. स्वरोजगार, रोजगारी र उद्यमशिलताको एकिकृत कार्यक्रमका माध्यमबाट महिला, दलित तथा बञ्चितिकरणमा परेका वर्गको आर्थिक सशक्तिकरण गर्ने ।

घ. कृषि, पशुपालन, सहकारी, घरेलु उद्योग तथा पर्यटन विकासको माध्यमबाट विपन्न तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदायलाई रोजगारी प्रदान गर्ने तथा स्वरोजगार बन्ने अवसर प्रदान गर्ने ।

८.५ सचेतीकरण

क. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण बारे संविधान, ऐन कानून नीति कार्यविधि दिग्दर्शन का प्रावधान कार्य प्रणाली र समावेशीताका बारेमा सबै सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गरि कार्यान्वयन तथा परिणाममा एक रूपता ल्याउने ।

ख. समाजमा विद्यमान कुरीति, कुसस्कार, अन्धविश्वास तथा गलत परम्परा विरुद्ध सचेतनालाई हरेक कृयाकलापमा अकाट्य सवाल (Cross cutting issue) को रूपमा छलफल गर्दै लैजाने ।

८.६ संस्थागत संरचना

क. संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधिहरूमा व्यवस्था भए अनुरूप संस्थागत संरचनाहरू निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै पालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन कानून कार्यविधिहरूमा निर्माण हुने संस्थागत संरचनाहरूमा लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बञ्चितिकरणमा परेका समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

८.७ समन्वय

- क. विभिन्न शाखाहरू बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन उपभोक्ता समूह गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।
- ख. प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृ निकायहरू, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरू बीच समन्वय गरी लैससास मैत्री नीति निर्माण, योजना तर्जुमा तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आधार तयार गर्ने ।

८.८ सहकार्य

- क. लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका लागि पालिकाभिन्न विभिन्न शाखा हरू तथा अन्य विकास साझेदारहरू (बैंक वित्तीय संस्था सहकारी उद्योग वाणिज्य संघ घरेलु उद्योग तथा गैह्र सरकारी संघ संस्था) विच सहकार्य गर्ने ।
- ख. प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरू, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरूसंग लैससास मैत्री साझा प्रतिफल हासिल गर्न सहकार्य गर्ने ।

८.९ सहजीकरण

- क. बहिस्करणमा परेका वर्गहरूलाई आर्थिक सामाजिक गतिविधिहरूमा संलग्न हुन योजना तर्जुमा देखि अनुगमन मूल्याङ्कनसम्म हरेक चरणमा बस्ती तथा समुदाय स्तरमा नै सहजीकरण गर्ने संयन्त्र विकास गरी परिचालन गर्ने ।
- ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी, गैह्रसरकारी संघ संस्था तथा विभिन्न प्रतिष्ठान, आयोग, समितिहरूमा समन्वय सहकार्यका लागि संयन्त्र मार्फत नियमित रूपमा सहजीकरण गर्ने ।

८.१० सामाजिक सुरक्षा

- क. आफ्नो हेरचाह र संरक्षण गर्न नसक्ने नागरिकहरूलाई स्थानीय सरकारले संरक्षण गर्नेछ । विशेष गरी बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको संरक्षण स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

ख. सामाजिक सुरक्षा प्रदान गर्नु पर्ने समुदाय अल्प संख्यक, सिमान्तकृत, लोपोन्मुख जातजातीहरु, दलित, मुस्लीम लगायतको सुरक्षा, स्वास्थ्य, शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

८.११ अनुगमन मूल्याङ्कन

क. प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससासको दृष्टिकोणबाट गर्ने । पछिल्लो चरणमा गर्ने अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको भन्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।

१. रणनीतिक कृयाकलापहरु

क्र सं	उद्देश्य	नीति	रणनीति	रणनीतिक कृयाकलाप	मापनका सूचकहरु	पुस्त्याईका आधारहरु
१	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण मार्फत महिला सहभागिता अभिवृद्धि गरेर लैङ्गिक अन्तरहरुको प्रभावलाई सम्बोधन गर्ने ।	वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिक विकास, पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार, गरिबी निवारण, स्थानीय विकास तथा शान्ति एवम सुशासनसंग सम्बन्धित सबै क्षेत्रको बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सबै क्षेत्रमा महिला, दलित लगायत बञ्चितीकरणमा पारिएका समुदायको सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।	१. लैससास मैत्री योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि निश्चित प्रतिशत पुजिगत बजेट विनियोजन गर्ने । २. योजना संकलन तथा प्राथमिकिकरण प्रकृत्यामा नै लक्षित वर्गको सहभागिता अनिवार्य गर्ने । ३. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा प्रकृत्यालाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गर्ने । ४. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा प्रकृत्याबाट आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने । ५. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमाका लागि सुचकहरु तयार गरी त्यसैको आधारमा योजना तर्जुमा, मापन र परीक्षण गर्ने । ६. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि सरोकारवाला पक्षलाई क्षमता	१. वार्षिक बजेटमा कम्तीमा ३५% पूँजीगत बजेट लैससास मैत्री योजनामा विनियोजन भएको हुनेछ । २. लैससास मैत्री आवधिक योजना तयार भएको हुनेछ । ३. लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा तथा मापन सम्बन्धी सूचकहरु निर्माण भएका हुनेछन । ४. योजना तर्जुमा	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट पुस्तिका २. आवधिक योजना ३. योजना तर्जुमा प्रकृत्याका बैठक तथा भेलाका उपस्थितिहरु ४. कार्यपालिकाका बैठकका निर्णयहरु ५. गाउँसभाका बैठकका निर्णयहरु

				अभिवृद्धि गर्ने । ७. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा तथा मूल्याङ्कन गर्न आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने । ८. सेवा प्रदायक अन्य निकायहरूलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण प्रकृयाका वारेमा अभिमुखीकरण गर्ने ।	प्रकृत्यामा लक्षित वर्गको पूर्ण सहभागिता भएको हुनेछ । ५. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट हेर्ने सुचना प्रणालीको विकास भएको हुनेछ ।	
२	श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गरी न्यायोचित वितरणलाई संस्थागत गर्ने ।	हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरूलाई अर्को वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।	विकासका अवसरवाट वञ्चित समुदायलाई आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रसंग सम्बन्धित सबै कृयाकलापहरूमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराई वार्षिक रूपमा मूल्याङ्कन गर्दै लैजाने ।	१. लक्षित वर्गको खण्डिकृत विवरण संकलन तथा हरेक वर्ष अद्यावधिक गर्दै लैजाने २. कानून तथा कार्यविधिमा महिला, दलित तथा वञ्चितकरणमा परेका समुदायको लागि उल्लेख भएका प्रवधानहरूका वारेमा सरोकारवाला पक्षलाई सुसुचित गर्ने । ३. जीविकोपार्जन संग जोडिएका आर्थिक गतिविधिहरूमा लक्षित वर्गका लागि निर्दिष्ट	१. लक्षित वर्गको वस्तुगत खण्डिकृत विवरण वार्षिक रूपमा अद्यावधिक भएको हुनेछ । २. कानून कार्यविधिका वारेमा सेवा प्रदायक तथा सेवा ग्राहीहरू लाई अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । ३. लक्षित वर्गको जीविकोपार्जन हुने	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट पुस्तिका २. कानून कार्यविधि वारेमा अभिमुखीकरण कार्यक्रमको उपस्थिति । ३. उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचालन कार्यविधि ४. कार्यपालिका तथा

				बजेट विनियोजन गर्ने । ४. संघ संस्थामा प्रतिनिधित्व, शाखा प्रमुखको जिम्मेवारी प्रदान, अध्ययन अनुसन्धान टोली निर्माण गर्दा लक्षित वर्गलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर गर्ने । ५. राजनैतिक नेतृत्व तथा जिम्मेवारी वाडफाँडमा महिला एवम लक्षित वर्गलाई निश्चित प्रतिशत सहभागिता प्रदान गर्ने । ६. महिला तथा लक्षित वर्गको कार्यबोझ कम गर्ने सरल तथा समय वचत हुने खालका (व्यवहारिक आवश्यकता पुरा हुने) कार्यक्रममा बजेट विनियोजन गर्ने । ७. महिला तथा लक्षित वर्गको स्थिति परिवर्तन गर्ने खालका	गरी निर्दिष्ट बजेट विनियोजन भएको हुनेछ । ४. उपभोक्ता समिति, कार्यदलहरुमा कम्तिमा ४०% लक्षित वर्गको सहभागिता भएको हुनेछ । ५. लक्षित वर्गको व्यवहारिक आवश्यकता परिपुर्ती गर्न घरेलु उद्योग बैकल्पिक उर्जा जस्ता कार्यक्रम संचालन गर्ने । ६. लक्षित वर्गको लागि लोकसेवा पुर्वतयारी कक्षा, शिक्षा सेवा आयोग	सभाका निर्णय हरू ।
--	--	--	--	---	---	---------------------------

				(शिक्षा रोजगारी संग सम्बन्धित) रणनीतिक कार्यक्रम बजेटमा समावेश गर्ने ।	सम्बन्धी कक्षाहरु संचालन गर्ने ।	
३	लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता सन्धि संझौताहरु कार्यान्वयन गरी मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।	महिला, दलित तथा बालबालिकासंग सम्बन्धित सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौताहरु, प्रतिवद्धताहरु तथा दीगो विकास लक्षलाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरु पुरा गर्दै लैजाने ।	अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौता प्रतिवद्धता तथा दीगो विकास लक्षका वारेमा सरोकारवाला पक्षहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी लागू गर्ने ।	१. दीगो विकास लक्ष का १७ वटा लक्षहरुका स्थानीयकरणका लागि कर्मचारी तथा पदाधिकारिहरुलाई क्षमता विकास गरि परिचालन गर्ने । २. बेइजिङ सम्मेलनले गरेका १२ प्रतिवद्धताका वारेमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरुलाई अभिमुखीकरण गरी कार्यान्वयनका लागि योजना तर्जुमा गर्ने । ३. संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदको दस्तावेजको प्रस्ताव नं १३२५ र १८२० तथा संयुक्त	१. दीगो विकास लक्ष, महिला माथि हुने सबै प्रकारका विभेद विरुद्धको बेइजिङ सम्मेलनका प्रतिवद्धताहरु, सबै प्रकारका जातीय छुवाछुत तथा कसूर सजाय ऐन , संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदको दस्तावेज, संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी सम्बन्धी	१. अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौता अभिमुखीकरण को उपस्थिति तथा माइन्युट । २. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट ३. कार्यान्वयनका लागि बनेका कार्यविधिहरु ४. कार्यपालिका तथा सभाका निर्णयहरु ।

				राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ वारेमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिलाई अभिमुखीकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने । ४.जातीय छुवाछुत कसूर र सजायँ ऐनका वारेमा जनप्रतिनिधीहरु, कर्मचारी र टोल बिकास संस्थाहरुलाई अभिमुखीकरण गर्ने । ५.उल्लेखित सबै अभिमुखी करण पश्चात स्थानीयकरण गरी लागु गर्ने । ६.स्थानीयकरण पश्चात वार्षिक कार्यक्रममा बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन गर्ने । ७.आवश्यक कानून तथा कार्यविधि तयार गर्ने ।	अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । २. अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौताको स्थानीयकरण भएको हुनेछ । ३. स्थानीयकरण भएका सन्धि संझौता कार्यान्वयन गर्न बजेट विनियोजन भएको हुनेछ ।	
४	नीति कानूनमा	पालिकाले निर्माण	संघीय तथा	१.लैससास सम्बन्धी संघीय	१.कानून कार्यविधिले	१. वार्षिक नीति

नै महिला, दलित तथा लक्षित वर्गको समावेशिता सुनिश्चित गर्ने ।	गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधि महिला, दलित, बालबालिका, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरु, जेष्ठनागरिक, लोपउन्मूख सिमान्तकृत आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री वनाउदै लैजाने ।	प्रादेशिक कानून कार्यविधिहरुमा व्यवस्था भए अनुरूप संस्थागत संरचनाहरु निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै पालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन कानून कार्यविधिहरुमा निर्माण हुने संस्थागत संरचनाहरुमा लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बञ्चितिकरणमा परेका समुदायको सहभागिता	तथा प्रादेशिक कानूनले व्यवस्था गरे अनुरूपका संस्थागत संरचनाहरु निर्माण गर्ने । २. कानून कार्यविधिहरु निर्माण गर्दा लैससास दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गर्ने । ३. महिला, पुरुष तथा रैथाने र आप्रवासी कामदारहरु विच हुने विभेद अन्त्यका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने । ४. समाजमा बिध्यमान बालीघरे प्रथा (दलित समुदायले काम गरे बापत लिने अन्न ज्याला) उन्मूलनको लागि दलित समुदाय सशक्तिकरण गर्ने । ५. योजना तर्जुमा गर्दा महिला	निर्दिष्ट गरेका संस्थागत संरचनाहरु निर्माण भएका हुनेछन । २. नयाँ वन्ने सबै कानून कार्यविधिहरु लैससास दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गरिएको हुनेछ । ३. महिला पुरुष तथा रैथाने र आप्रवासी कामदारहरु विच हुने विभेद अन्त्यका लागि नीति तयार भएको हुनेछ । ४. बालीघरे प्रथा उन्मूलनको लागि	कार्यक्रम र बजेट पुस्तिका २. कानून विश्लेषणका लागि कार्यदल गठन भएको कार्यपालिकाको बैठक निर्णय पुस्तिका ३. यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकका लागि वनेका शौचालयहरु तथा अन्य संरचनाहरुको स्थलगत अवलोकन ।
--	---	--	--	---	--

			सुनिश्चित गर्ने । तथा लक्षित समूहको व्यवहारिक र रणनीतिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने गरि गर्ने । ६. विगतमा बनेका कानून कार्यविधिहरू लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गरी आवश्यक संसोधन गर्ने । ७. कानून कार्यविधिमा तथा विकास प्रकृत्यामा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक हरूका विषयहरूलाई समावेश गर्ने । ८. सबै क्षेत्रको नेतृत्व तहमा महिला तथा लक्षित वर्गको समानुपातिक सहभागिताका लागि कानूनी व्यवस्था गर्ने ।	आवश्यक नीति तयार भएको र दलित समुदाय सशक्तिकरण भएको हुनेछ । ५. विगतमा बनेका कार्यविधिहरू आवश्यकता अनुसार संसोधन भएका हुनेछन । ६. कानून कार्यविधि तथा विकास कृयाकलापमा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरू समावेश भएका हुनेछन । ७. समानुपातिक नेतृत्व का लागि कानूनी व्यवस्था भएको	
--	--	--	---	--	--

					हुनेछ ।	
५	संस्थागत व्यवस्था अन्तरगत कार्यप्रणाली, वित्त व्यवस्थापन एवम तथ्याङ्कमा समेत महिला, दलित एवम लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी आर्थिक रुपमा सशक्तिकरण गर्ने	१. लक्षित वर्ग विकासका लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी महिला बालबालिका तथा जेष्ठनगरिकहरु को सवाललाई प्रत्यक्ष रुपमा संबोधन गर्दै लैजाने । २. वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिंसा निवारण महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरु	क. महिला, दलित, गरीब र बहिष्करणमा परेका समुदाय ले भोगेका समस्या र सवालहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत व्यवस्थाहरु, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरु, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवसर , सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत	१.संस्थागत जिम्मेवारी दिदा तथा शाखा व्यवस्थापन गर्दा प्रमुखको रुपमा महिलालाई प्राथमिकता दिने । २. लक्षित वर्गको लागि महिला जनजाती तथा जेष्ठ नागरिक जनप्रतिनिधि समावेश गरी विशेष सेवा प्रदायक कार्यदल गठन गर्ने । ३. महिला पुरुष समविकास कार्यनीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने । ४. कार्यक्षेत्रमा हुने यौन दुर्व्यवहार , जातीय भेदभाव तथा महिला हिंसाको नियन्त्रण गर्न विशेष आचार संहिता निर्माण गरी लागु गर्ने	१. शाखा प्रमुखमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । २. लक्षित वर्गको लागि विशेष सेवा प्रदायक कार्यदल गठन भएको हुनेछ । ३. महिला पुरुष समविकास कार्यनीति तयार भएको हुनेछ ४. यौन दुर्व्यवहार जातीय भेदभाव तथा महिला हिंसा नियन्त्रण गर्न आचार संहिता निर्माण भएको हुनेछ । ५. महिला बालबालिका	१. कार्यपालिकाका निर्णय पुस्तिका २. विशेष सेवा प्रदायक कार्यदलको बैठकको निर्णय प्रतिलिपि ३. महिला पुरुष समविकास कार्यनीति ४. महिला बालबालिका शाखाको प्रत्यक्ष अवलोकन ५. ब्रुसर रेडियो टेलिभिजन कार्यक्रमका अडियो भिडियो समाग्रिहरु ।

		संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई बढावा दिने । ३. लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डित तथा अद्यावधिक गरि त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।	सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने । ख. विभिन्न शाखाहरू बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा, बजेट विनियोजन उपभोक्ता समूह गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याङ्कन लाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।	५. आदिवासी जनजाती दलित लगायत अन्य लक्षित समूहका महिलाको सशक्तिकरणका लागि बजेट विनियोजन गर्ने साथै कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि बनाउने ६. महिला बालबालिका शाखामा लैङ्गिक डेक्स र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ७. लैससास सम्बन्धी सूचना एवम सचेतनामूल सामाग्रीहरू तयारी तथा प्रकाशन प्रशारण गर्ने । ८. उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचालन गर्दा महिला, दलित तथा लैङ्गिक एवम यौनिक अल्प संख्यकहरूको सहभागितालाई अनिवार्य	शाखामा जनशक्ति सहित लैङ्गिक डेस्क स्थापना भएको हुनेछ ६. लैससास सम्बन्धी सचेतना मुलक ब्रोसियर निर्माण तथा रेडियो टेलिभिजन कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ ।	
--	--	---	---	---	--	--

				गर्ने ।		
६	मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरी जीविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर बनाउदै लैजाने ।	१. मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि महिला तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने । २. निर्माण भएका संघीय तथा स्थानीय कानून कार्यविधिहरु वारेमा कर्मचारी हरुलाई अद्यावधिक गर्दै	लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धि संगै सीप विकास गरी आर्थिक गतिविधिहरुमा समावेश गरेर आत्म निर्भर बनाउने	१. लैससास क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गर्ने २. लैससास बजेट खर्च कार्यविधि तयार गर्ने ३. पालिकाले आयोजना गर्ने प्रत्येक तालिममा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण विषयलाई अकाट्य सवालको रुपमा राख्ने नीति बनाउने । ४. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखा स्थापना गर्ने । ५. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्य विधि बनाउने । ६. कार्यस्थल तथा सार्वजनिक स्थलमा महिला, किशोरी तथा बालबालिका माथि हुने यौनजन्य दुर्व्यवहार विरुद्ध विद्यमान कानुनी व्यवस्थाको	१. वार्षिक बजेटमा लैससास क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन भएको हुनेछ । २. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखाको स्थापना भएको हुनेछ । ३. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्यविधि निर्माण भएको हुनेछ ४. कार्यस्थलमा महिला तथा किशोरी माथि हुने यौन दुर्व्यवहारमा कमी आएको	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट २. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्यविधि ३. कार्यस्थलमा महिला तथा किशोरी माथि हुने दुर्व्यवहारका विरुद्ध निर्णय भएका माइन्सूटहरु ४. प्रत्यक्ष अवलोकन

		लैजाने ।		प्रचार प्रसार गर्ने ।	हुनेछ ।	
७	सामाजिक कुरिती, कु संस्कार (जातीय छुवाछुत, बोक्सी आरोप, बालबिवाह, छोरा	सामाजिक कुरीतिहरूका विरुद्ध सचेतना लाई सामाजिक विकासका हरेक कृयाकलापमा समावेश गरी छलफल गर्ने ।	समाजमा विद्यमान कुरीतिहरू अन्धविश्वास तथा गलत परम्परा विरुद्ध सचेतनालाई हरेक कृयाकलापमा	१. लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध शुन्य सहनशिलता लिइ यसमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूलाई पुरस्कार तथा दण्डको व्यवस्था गर्ने । २. हिंसा प्रभावित बेचबिखनमा	१. सामाजिक कुरीति हरूका विरुद्ध श्रव्य दृष्य सामाग्री निर्माण भएको हुनेछ २. हिंसा प्रभावित महिला तथा	१. वार्षिक बजेट तथा नीति कार्यक्रम २. श्रव्य दृष्य सामाग्री हरू ३. सामाजिक संजाल मा गरिएका पोष्टहरू

र छोरी विच बिभेद, धामीझाक्री) विरुद्ध जनचेतना वृद्धि गरी सामाजिक दृष्टिकोण परिवर्तन गर्दै लैङ्गिक तथा सभ्य र समुन्नत समाज स्थापना गर्ने	अकाट्य सवाल (Cross cutting issue) को रुपमा छलफल गर्दै लैजाने ।	परेका महिला तथा यौनिक र लैङ्गिक अल्पसंख्यकहरूका लागि सेवा केन्द्र स्थापना गर्ने ३. सचेतनामुलक कार्यक्रमलाई रेडियो टिभि पत्रपत्रिका मार्फत नियमित रुपमा प्रचार प्रसार गर्ने ४. लैङ्गिक हिंसा निवारण आचारसंहिता निर्माण गरी त्यसको पालना गर्ने । ५. अन्तरजातीय विवाहलाई प्रोत्साहन गर्ने र जीविकोपार्जनको आधार तयार गरिदिने । ६. सबै वडामा महिला कानूनी सचेतना कक्षाहरू संचालन गर्ने ७. सामाजिक कुरीति विरुद्ध भिडियोहरू बनाउने सडक नाटक प्रस्तुत गर्ने ।	यौनिक अल्पसंख्यकहरूका लागि सेवाकेन्द्र स्थापना भएको हुनेछ । ३. अन्तरजातीय विवाह गर्ने जोडीहरू सम्मानित भएका हुनेछन । ४. वडास्तरमा महिला हिंसा विरुद्ध निर्माण भएका सचेतना कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछन ।	४. अन्तरजातीय विवाह गर्ने जोडी सम्मान कार्यक्रमको अभिलेख ५. प्रत्यक्ष अवलोकन (सेवा केन्द्र)
--	---	---	---	--

८	शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाइसंग सम्बन्धित सेवा प्रवाहमा लैससासलाई प्राथमितामा राखेर प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई संस्थागत गर्ने ।	शिक्षा स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता समाजिक विकासका क्षेत्रहरूमा लैससास सग सम्बन्धित सूचकहरू निर्माण गरी नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने	प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससासको दृष्टिकोण बाट गर्ने पछिल्लो चरणमा गर्ने अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको भन्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।	१. आफ्नै घरबाट निराक्षर महिलाहरूलाई साक्षार बनाउने कार्यक्रम संचालन गर्ने । २. शिक्षण अभ्यास संगै निश्चित निराक्षरलाई साक्षार बनाउने शैक्षिक नीति अवलम्बन गर्ने । ३. यौनिक अल्पसंख्यकहरूका लागि विद्यालयमा शौचालय वैकल्पिक व्यावस्थापन गर्ने र अब वन्ने शौचालयमा सबैलाई पुग्ने गरी निर्माण गर्ने ४. स्वरोजगार वन्न चाहाने र वैदेशिक रोजगारीमा जान खोज्नेको सुचना संकलन गरी आवश्यक तालीम प्रदान गर्ने । आवश्यकता अनुसार बजेट विनियोजन गर्ने ५. आवश्यक बजेट विनियोजन गरी विपन्न परिवार स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम सुरु गर्ने ६. नयाँ वन्ने सबै सार्वजनिक भवनहरूमा स्तनपान कक्ष सहित ड्रइड डिजाइन गर्ने र कार्यान्वयन गर्ने ७. जोखिमयुक्त काम गरेर जीवन	१. संभावना रहेका सबै निराक्षरहरू साक्षार भएका हुनेछन २. यौनिक अल्पसंख्यक हरूका लागि विद्यालयमा वैकल्पिक शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ । ३. वैदेशिक रोजगारीमा जाने तथा स्वरोजगार वन्न चाहाने युवाहरूका लागि सीप विकास तालीम संचालन भएको हुनेछ ।	१. वार्षिक प्रगती प्रतिवेदन २. तालीम सम्पन्न प्रतिवेदन ३. कार्यपालिका निर्णयहरू ४. सभाका निर्णयहरू ५. अनुगमन मूल्याङ्कन फारम हरू
---	--	---	---	--	---	--

				निर्वाह गर्नु पर्ने गर्भवती महिलाहरुको लागि राहात प्याकेज ल्याउने ८. हरेक ६ महिनामा सार्वजनिक सुनुवाइ वार्षिक रुपम समाजिक परिक्षण र नियमित रुपमा सार्वजनिक परीक्षण गर्ने ९. हरेक अनुगमनमा लैससास दृष्टिकोणबाट गर्ने गरी फारमहरु तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।		
--	--	--	--	---	--	--

१०. वित्त व्यवस्थापन

माथि उल्लेखित रणनीतिक कृयाकलापहरू संचालन गर्नका लागि वित्तको आवश्यकता पर्छ नै तथापि यसमा अतिरिक्त बाह्य श्रोत प्राप्त भएमा मात्र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मुल प्रवाहीकरणको कार्य गर्ने नत्र नगर्ने भन्ने हुन सक्दैन । यसका लागि हाल संचालन भइरहेको बजेट नीति तथा कार्यक्रमहरूलाई कसरी लैससास मैत्री बनाउन सकिन्छ भन्ने कुरा महत्वपूर्ण रहन्छ । लैससास मुल प्रवाहीकरणका लागि निम्नानुसार वित्त व्यवस्थापन गरिनेछः

- क. लक्षित विकास कार्यक्रमका लागि निश्चित प्रतिशत निर्दिष्ट बजेट विनियोजन गर्ने ।
- ख. भौतिक पुर्वाधार निर्माणका कार्यक्रमहरूमा कामको विभाजन गरि योग्यता अनुसारको काम सबै लक्षित वर्गले गर्न पाउने गरि नीतिगत व्यवस्था गर्ने ।
- ग. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कार्यान्वयन गरि महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने ।
- घ. स्थानीय तहमा कार्यरत विकास साझेदारहरूलाई वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय तहसंग सहकार्य गर्न निर्देशन दिने ।
- ङ. स्थानीय तहको सिफारिसमा सहुलियत दरको ऋण उपलब्ध गराइ वित्तीय सहयोग पुर्याउन बैंक तथा वित्तीय संघ संस्थाहरूसंग समन्वय गर्ने ।
- च. संघीय तथा प्रादेशिक मन्त्रालयहरूमा लक्षित विकास कार्यक्रम अन्तरगत विनियोजित बजेटले तय गरेका विषयगत क्षेत्रहरूमा अध्ययन गरी आवश्यक परियोजना प्रस्तावना तयार गरेर अधिकतम श्रोत भित्र्याउन आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने ।
- छ. सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्था तथा दातृ निकायहरूमा समन्वय गरी थप बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।

११. कानूनी व्यवस्था

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि कार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन गर्नु पर्दछ । यो रणनीतिलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नियमावली तथा कार्यविधि पालिकाले ६ महिना भित्र तर्जुमा गरि कार्ययोजनाका साथ कार्यान्वयनमा लैजानेछ । तर कार्यपालिकाले पास गरी सकेपछि कानून कार्यविधिहरूको आवश्यकता नपर्ने खालका प्रावधानहरू भने स्वतः कार्यान्वयनमा आउने छन ।

१२. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्व

लैससास रणनीति कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको हुनेछ (लैससास परिक्षण दिगदर्शन २०७८ ले व्यवस्था गरेको) भने सबै शाखा तथा वडा कार्यालयहरूले सबै कृयाकलापमा यो रणनीति अनुसार कार्य सम्पादनको दायित्व निर्वाह गर्नु पर्ने हुन्छ । योजना तर्जुमा तथा बजेट निर्धारणको समयमा रणनीतिमा उल्लेख भएका कृयाकलापहरू समावेश भए नभएको हेर्ने जिम्मेवारी अनुगमन समितिका प्रमुख एवम उपप्रमुख/ उपाध्यक्षको हुनेछ भने आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञहरू राखेर अल्पकालिन समिति निर्माण गरि रणनीति कार्यान्वयनमा छुटेका विषयहरू पहिचान गर्न सकिनेछ । यस स्थानीय तहमा कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरूले लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्नेछ । रणनीतिक कृयाकलाप का बारेमा सबै सरोकारवाला निकायहरूलाई अभिमुखीकरण गरि वार्षिक प्रगति प्रतिवेदनमा लैसासको अवस्था प्रस्ट हुने गरि पेश गर्ने व्यवस्था मिलाउने ।

१३. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

- क. रणनीति कार्यान्वयनको सम्बन्ध भनेको मुख्य रूपमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण रहन्छ । लैससास परीक्षण दिगदर्शनले निर्दिष्ट गरेका १०० सूचकहरूको आधारमा रणनीति कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।
- ख. स्थानीय तह भित्र कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरूलाई वार्षिक रूपमा कार्यक्रमको समीक्षा गर्दा लैससास को दृष्टिकोणले समेत गरेर प्राप्त उपलब्धि र समस्याहरूको पहिचान सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने नीति अवलम्बन गर्ने ।
- ग. स्थानीय तहमा कार्यरत विभिन्न सरोकारवाला संघसंस्थाहरूको प्रतिनिधित्वमा सामाजिक विकास महाशाखा अन्तर्गत लैससास अनुगमन संयन्त्रको स्थापना गर्ने । जसले रणनीतिमा उल्लेख गरिएका कृयाकलापहरू पालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भए नभएको एकिन गर्ने र सम्बन्धित पक्षलाई सुझाव प्रदान गर्ने । वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएका कृयाकलापहरू कार्यान्वयन कसरी भइरहेको छ सो को समेत अनुगमन गरि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत मार्फत प्रतिवेदन पेश गर्ने ।

१४. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरू

१४.१ संभाव्य जोखीम

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा निम्नानुसार जोखिमहरू आउन सक्ने अवस्था छ

- क. पितृसत्तात्मक सोच हावी रहेको सन्दर्भमा लैङ्गिक समानता रणनीतिले महिला तथा बालिकालाई मात्र प्राथमिकतामा राख्छ भन्ने भ्रमपूर्ण बुझाईका कारण रणनीति कार्यान्वयनमा गतिरोध उत्पन्न हुन सक्छ ।
- ख. सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रका सबै संरचनाहरूमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता नहुँदा लैङ्गिक समानता रणनीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन सही ढंगबाट नहुन सक्छ ।
- ग. लैससास बहुपक्षीय सरोकार राख्ने विषय भएकोले समन्वय र सहयोगमा समस्या हुनसक्छ ।
- घ. लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा आवश्यक क्षमतायुक्त र दक्ष जनशक्ति र श्रोत साधनको सिमितता हुनसक्छ ।
- ङ. विषयगत शाखा तथा अन्य सरोकारवालाहरू विच लैससास रणनीति कार्यान्वयन अन्यौल विविधता तथा दोहोरोपना हुनसक्त ।

१४.२ जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरू

- क. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरूको साझा बुझाईमा एकरूपता ल्याउन तालिम, गोष्ठी तथा छलफलको आयोजना गर्ने ।
- ख. बहुपक्षीय सरोकारवालाहरू संगको समन्वय तथा सहकार्य बढाउने ।
- ग. स्थानीय तहका हरेक बैठकमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यहरूको समिक्षा गर्ने ।
- घ. विषय विज्ञहरू संग नियमित परामर्श गर्ने ।

१५ निष्कर्ष

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको लागि संघीय तथा प्रदेश स्तरमा बनेका नीति तथा रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्न र अन्तराष्ट्रिय स्तरमा भएका सन्धी संझौता एवम प्रतिवद्धताहरूलाई स्थानीयकरण गरी वार्षिक नीति कार्यक्रममा समाविष्ट गर्दै लैजान आवश्यक छ । नीतिहरू बन्ने तर कार्यान्वयन नहुने कुरा हालको प्रमुख चुनौतीको रूपमा देखा परेको छ त्यसैले अनुगमन मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा व्यापक सुधार गरी हरेक कृयाकलापलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नजरले मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी विकास गर्दै लैजान पर्दछ । यसरी निश्चित समय सम्म लक्षित वर्गलाई न्यायोचित अवसर दिदै लैजाने हो भने चाडै नै लक्षमा पुग्न सकिन्छ ।